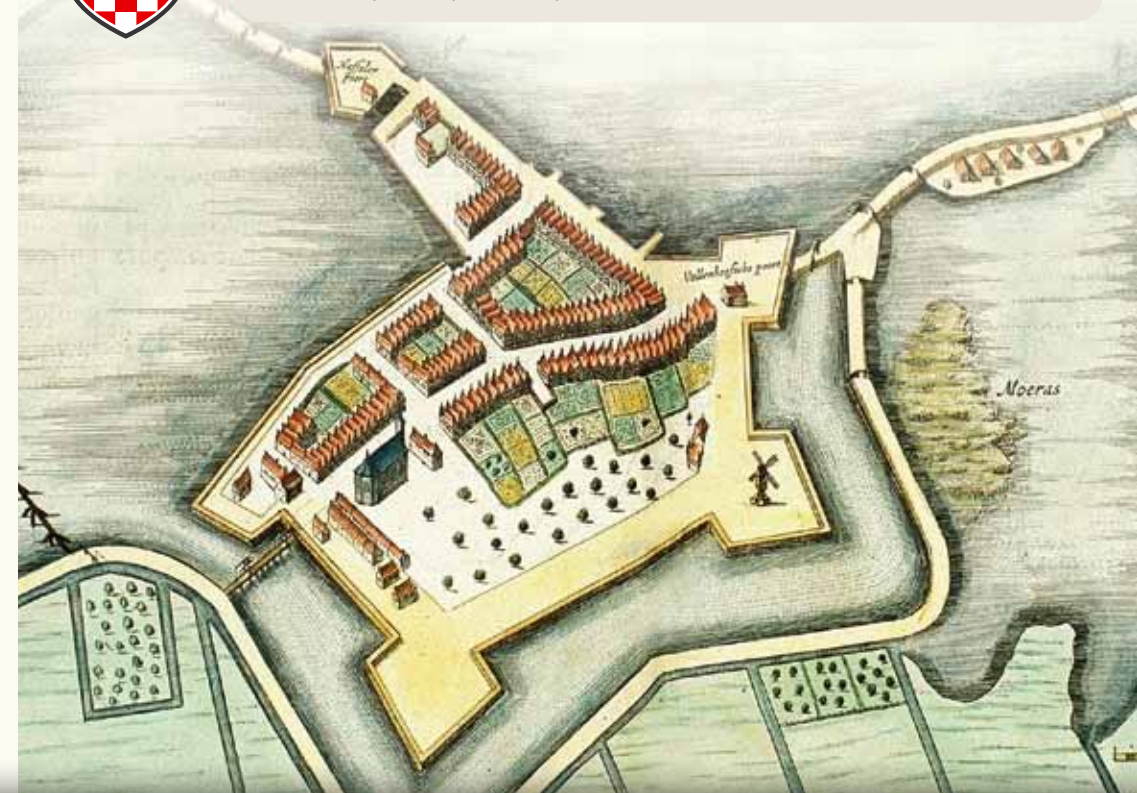

SLUZIGER KRONIEK

JAARGANG NR. 24 | NUMMER 72 | SEPTEMBER 2014

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

De historische vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebeseef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving en opmaak:
Rudi Dekker | Grafische Vormgeving, Zwartsluis
www.rudidekker.nl

www.historischeverenigingzwartsluis.nl

Inhoud

- 2 **Van de voorzitter**
Jo Appelo-Slurink
- 4 **Henric Jans Blij** (deel 2, slot)
Jaap Smit
- 8 **Joodse haringkopers in Zwartsluis**
de heer J. Brouwer uit Urk via Albert Greveling
- 10 **De visserij in Zwartsluis tijdens de vorige eeuw**
Evert Moorman
- 16 **Middenposter:
Luchtfoto van na 1928 en voor 1932**
- 18 **KOOL' N O K K E**
- 19 **Wat gebeurde er in 1938 "An de Sluus"**
- 22 **Terugblik op Zwartsluis** (deel 1)
Theo de Boer
- 28 **"Hondenbelasting"**
- 30 **Verenigingsnieuws**

Zwartsluis gezien van Geraardsdijk - 29 Juni

Van de Voorzitter

Met dit nummer van de "Sluziger Kroniek" starten we het seizoen 2014/2015. Een gevarieerde Kroniek waarin veel te lezen valt, een Kroniek die het lezen zeker waard is.

Op de vernieuwing van de Sluziger Kroniek hebben we veel positieve reacties gekregen. Hier en daar wordt er nog wat bijgeschaafd om de Kroniek nog leesbaarder te maken.

Maandag 14 april j.l. hebben we onze jaarvergadering gehouden. We hadden die avond een redelijk gevulde zaal.

Het jaarverslag van het bestuur werd vastgesteld nadat er geen vragen uit de zaal waren. U hebt dit jaarverslag kunnen lezen in Kroniek nr. 71.

Voor het begin van de vergadering lag het financiële jaarverslag ter inzage.

Onze penningmeester M. Schuite heeft een korte toelichting gegeven op dit verslag. De kascommissie, bestaande uit de heren Kats en Braamskamp, heeft zijn fiat gegeven voor de verantwoording van de penningmeester.

Daarmee werd de financiële verantwoording goedgekeurd. De heren Kats en Braamskamp waren aftredend. Mevr. Kolkman heeft zich als kascommissielid aangeboden en de heer Braamskamp heeft zich weer beschikbaar gesteld.

Onze secretaris Jaap Smit heeft in het najaar van 2013 te kennen gegeven zijn taak als secretaris niet meer te kunnen uitoefenen. Harm Pluim wilde het secretariaat en de redactie van de Sluziger Kroniek, tot onze grote blijdschap overnemen en hij doet dat tot onze volle tevredenheid. Tijdens de vergadering hebben we Jaap bedankt voor al het werk dat hij voor de vereniging heeft gedaan, als lid, secretaris en redacteur van de Sluziger Kroniek. Een bloemetje ontbrak, omdat de bloemenzaken gesloten zijn op maandag, maar een fles met alcoholische versnaperingen viel ook goed in de smaak.

Zoals u begrijpt zijn we op zoek naar kandidaten voor een bestuursfunctie.

Denkt u er eens over na. We willen toch allemaal dat de historie van Zwartsluis bewaard blijft!

Na de pauze heeft de heer Johan Veenstra uit Nijeholtpade in dialect verteld uit eigen werk. We hebben genoten van zijn leuke verhalen.

De data van ledenbijeenkomsten, inbrengochtenden enz. kunt u lezen bij het Verenigingsnieuws.

De nieuwe website is in voorbereiding. We hopen dat hij in augustus de lucht in zal gaan. We zijn op zoek naar leden die ons willen helpen met het beheren

en invullen van de nieuwe website. Vindt u het werken met de computer leuk? Meld u zich dan. Hoe meer mensen zich melden hoe eerder de website compleet is en we ons goed kunnen presenteren.

De gemeente Zwartewaterland, eigenaar van het schilderij "Zicht op Zwartsluis" en te zien in Sluispoort, is op zoek naar fondsen en sponsors voor de restauratie van dit schilderij.

Tenslotte

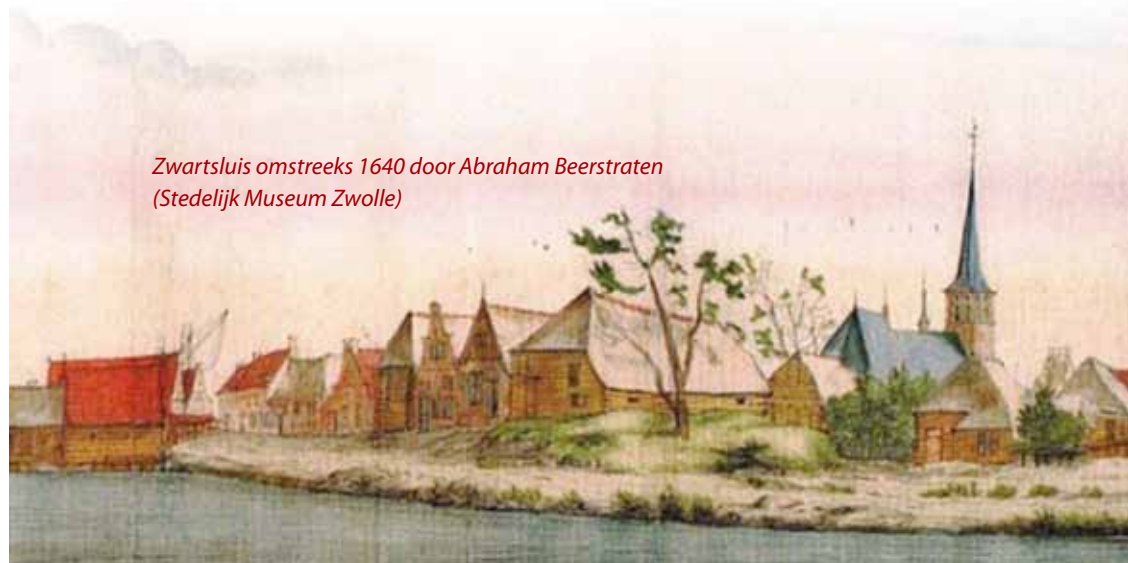
De vakanties lopen weer teneinde. We hopen dat u de afgelopen vakantieperiode veel energie hebt opgedaan en weer vol enthousiasme aan het nieuwe seizoen begint.

We hebben weer een aantrekkelijk programma samen kunnen stellen. U bent natuurlijk van harte uitgenodigd om de ledenbijeenkomsten te bezoeken, ze zijn zeker de moeite waard.

Hebt u iets te vertellen of hebt u ergens in een kast nog mooie oude foto's van Zwartsluis of oude attributen staan, wij zijn geïnteresseerd en proberen zo de mooie foto's en karakteristieke voorwerpen te bewaren voor ons nageslacht. Uw bijdragen zijn te allen tijde van harte welkom.

Het bestuur wenst u een goed verenigingsseizoen toe.

*Met vriendelijke groet,
Jo Appelo-Slurink*

*Zwartsluis omstreeks 1640 door Abraham Beerstraten
(Stedelijk Museum Zwolle)*

Henric Jans Blij (deel 2, slot)

Via internet kregen wij kennis van een verhaal over een oud-Sluziger dat wij graag in ons blad overnemen. Deze oud-Sluziger is Henric Blij, geboren in Lobith in 1648, overleden in Zwartsluis, vermoedelijk in 1724. Hij is de voorvader van vele Sluziger nazaten, tot in onze tijd toe, hoewel de schrijfwijze van de naam in de loop der jaren verschilt. Blij werd later Bleij of Bley, tegenwoordig komen we alleen nog de vorm Blei tegen. Het schijnt dat dit verhaal oorspronkelijk is opgeschreven door een in Zuid-Afrika wonende nazaat. Wij nemen het op in twee afleveringen. Hierbij deel 2 als vervolg opgenomen in de Sluziger Kroniek no. 70 december 2013.

De redactie

Toch waren de Broederen niet erg vergevingsgezind, want het volgende jaar, toen het avondmaal weer gehouden moest worden vroeg dominee Collert “de E. Vergaderinge, hoe sigh te sullen gedragen omtrent Meester Henrik Bleij, die om redenen te sien op den jare 1699 den 24 December was versogt sigh eenmaal van de Tafel des Heeren te onthouden! En is geoordeeld, dat deze sake nogh moet blijven statu, soo langh de Kerke-Raad nogh niet vergenoegd is wegens de scheldinge die voorn. Bleij op haar had uitgespogen. En soo is de vergaderinge met danksegginge aan Godt Almagtigh gescheiden”. Vier jaar later is de vrede toch blijkbaar weer getekend. Het kerkeboek noteert op 9 januari 1704: “Ook is op den selven tijd, voor een jaar aan Mr. Henrik Bleij besteed het maken van de doodkisten der armen, sullende genieten voor de voet elf stuyvers 12 penningen en sal het hout der kisten van Oude dooden wesen duims wagenschot, en van mindere als die maar drie voet sijn, $\frac{3}{4}$ duims wagenschot”. Gelukkig, Henrik Bleij mag weer meedoen Even goed wel een duidelijk staaltje van de sociale controle door de kerk en de invloed, die zij op de burgers kon uitoefenen. Henrik kwam in die jaren ook zakelijk in conflict met Herman Wolters, de bakker aan de Nieuwe Sluis. Die had hem verzocht eens te komen kijken naar een stuk grond met een schuur, dat hij had aangekocht. Samen met hem en zijn schoonvader Jan Luitjens ging hij het perceel bekijken. Herman Wolters vroeg hem – zoals Henrik in zijn brief van 12 januari 1698 zelf schrijft – “om, daer op te formeeren soo danegen huis, dat het sin besten gemack sou konnen dienen en heb min op date daer toe laten gebruiken en doen neffens sin schon vader het selve in oogen schin genoomen en tot genoegen ooverlegt waer op ijck van haer beijden ben versoeght om hier van te maken een teijkeningh waar in sijgh vertont de grondt en het opstal en hier neffens een opstel van al de materijalen soo houdt, sten en kalck sandt en

ijeserwerck soo als tot desen moghten van nooden sin en hier neffens bij elck parsel een tachsasie van kosten”. Toen hij dit bij zijn opdrachtgever presenteerde, vroeg schoonvader Luitjens hoe veel hij daar wel aan zou verdienen. Hendrik antwoordde dat hij eerst wel eens zou zien of hij het huis al dan niet wilde bouwen, voordat hij over de kosten wilde praten. Hij liet het bestek en tekeningen achter, om later te ontdekken dat Wolters het werk aan een ander had opgedragen. Daarom vroeg hij de rechtbank om hem f 7.10.- te laten betalen voor zijn salaris en verzuimde werktijd, te verhogen met de nog te maken gerechtskosten. Na het doorlezen van twintig foliobladen vol juristenlatijn en citaten uit wetsartikelen en jurisprudentie van het “Hoog Adellijk Gericht, van Hasselt en Hasselterambt” en van hun juridisch Adviseur Sebastiaen Tichler uit Zwolle, wordt het duidelijk dat Henrik aan de verkeerde deur heeft geklopt. Voor zo'n luttel bedrag had hij zich eerst bij de pander moeten vervoegen om deze zaak te regelen. Een tussentijds beroep op Wolters om de rekening alsnog te voldoen om daarmee hogere gerechtskosten te voorkomen had deze van de hand gewezen, en hij kreeg nog gelijk ook. De rechtbank verklaarde zich niet bevoegd en Henric Bleij, die hun kostbare tijd had verkwist, moest de proceskosten betalen: zestien gulden en vijftien stuivers. Gezien, Henriks reputatie, zal hij zijn ergernis wel met het geestrijk vocht hebben weggespoeld. Hoe het Henrik en Judith verder ging, is nog niet achterhaald. Wanneer zij zijn overleden is evenmin bekend. Het is mogelijk, dat Judith is overleden na de geboorte van haar jongste, dochter Geesje in januari 1699, waarmee Henriks vrijpostige gedrag met de dienstbode, kort daarna, kan worden verklaard. Judith schonk Henrik negen kinderen. De eerste vier, Gerregien, geboren 1677; Gerrechien geboren 1678; Jan, geboren 1679 en nog een Jan, geboren 1682, zijn jong overleden. Wel een verdrietig begin. Maar de volgende vijf kinderen zijn volwassen geworden. Eerst maar de twee dochters, weer een Gerregien, geboren in de Forteresse en gedoopt op 3 mei 1690 en Geesien, gedoopt 29 januari 1699. De zusters zijn altijd bij elkaar gebleven en nooit getrouwd. Wonderlijk genoeg zijn ze ook samen op 6 maart 1743 te Zwartsluis overleden. De doodsoorzaak wordt niet genoemd. Omdat zij nog niet zo erg oud waren, ligt de veronderstelling voor de hand dat hun haard niet zo best heeft getrokken, dat zij zijn ingedommeld en aan kolendamp - of liever “turfdamp” zijn overleden. De dames hadden samen een winkel in Zwartsluis, die zij met goed resultaat hebben gedreven. Bovendien hadden zij profijt van de economische ontwikkelingen. De turfwinning was volop in ontwikkeling in het achterland, dat nu bekend is als De Wieden en verderop in het Hoge Veen in Drenthe. Voor de forteresse lag een driehoekig eiland tussen het Zwartewater en het Meppelerdiep. Uit het Achterland met kleine vaartuigen aangevoerde turf werd op dit eiland overgeslagen in grotere schepen voor verder transport in de provincie en over de Zuiderzee naar Holland. Deze overslag werd

uitgevoerd door de vulsters die de manden vulden en de turfdraggers die deze naar de andere schepen brachten. Dit nam nog al wat tijd in beslag, die gebruikt kon worden om inkopen te doen voor de dagelijkse levensmiddelenbehoefte van de schippersgezinnen, of materialen voor het onderhoud van de schepen. Zij bleken goede klanten te zijn van de gezusters Gerregien en Geesien Blij. Na hun onverwachte overlijden hebben de nabestaanden een uitvoerige opstelling gemaakt van hun beider bezittingen, dus ook van de winkel inventaris. Daardoor weten wij precies wat er zoal verhandeld werd. Een moderne supermarkt zou er geen slecht figuur mee slaan. Een korte bloemlezing: Granen, bonen, erwten, boekweit, gort, rijst en andere lang houdbare levensmiddelen voor onderweg; thee, koffie, kruiden, zaden – ook voor de vogeltjes – stroop, azijn, mosterd, krenten en rozijnen; chocolade en geweven kant in een adem genoemd: suiker, oliën en vetten, veekoeken. Huishoudelijke artikelen, ook voor de lokale bevolking, als bezems, luiwagens, stelen, schelpen, zand, zeep, krijt, borstels en zwartsel, serviesgoed, potten en pannen, wastobben en kleermanden. Voor de schepen verf, touw, zeildoek, katoen, garens, harpuit, spijkers, zelfs kruiwagens. Er waren grote voorraden vlas in verschillende kwaliteiten (voor de thuiswevers?). Ook nog allerlei zaken als stoven, grote vuurketels, stoelen, schrijf- en pakpapier, 276 rollen biezen – en russenmatten, grof aardewerk, jakken en zwarte kledingstukken. Gezamenlijke waarde ruim tweeduizend vierhonderd gulden. Daarvoor kon je toen vijf à zes huizen kopen in die jaren. . Er wordt ons ook nog een kijkje gegund in de privé –vertrekken achter de winkel. In de woonkeuken “de vijf zinnen”, een beeldje dat toen in de mode was, twaalf porseleinen kopjes, zeven schotelletjes, een rek met zes grote

en vier kleine Delftse schotels, een rek met twee bruine aarden trekpotten, drie bonte schotelletjes, een blad met mangelplank en -stok, een stoffer en bezem. Een grote spiegel, een kastje met porselein, drie dito kommen, twee trekpotten en zes Japanse kopjes en schotelletjes. Een rek met twaalf tinnen borden en vijf grote schotels, een tinkast met zeven grote tinnen schotels, twee dozijn tinnen borden, een schenkketel en een trekpot “met zijn bakken daaronder”, boterpot, bekers, een waterpot en een kommetje. Ziedaar de woonruimte van twee welgestelde dames in het midden van de achttiende eeuw. De dames hadden ook nog wat sieraden: twee gouden oorbellen, een gouden ketting met slot, een gouden ring met een “tafelsteen” en nog een met zeven stenen, Nog zes “slegte” gouden ringen en een gouden speld met een pareltje en twee zilveren drachten - twee stel oorijzers, die bij de lokale klederdracht hoorden - twee zilveren beugeltassen, waarin een “eau de la reine doosjen”, een naairing, een vingerhoed en twee snuifdoosjes, een gouden halsslot met negen en twintig koralen. Twee boeken met zilveren beslag, één op vier hoeken en een op twee hoeken, een zilveren kleeborstel en een “kokernoten vlesjen, daarop een zilveren schroefjen”. Je ziet ze bijna naar de kerk stappen in hun zwarte kleding, witte mutsen met de zilveren krullen en oorijzers op, beugeltas en kerkeboek in de hand, in een wolkje eau de la reine. De dames hadden een deel van de winst belegd in huizen, drie in de forteresse en een aan de Nieuwe Sluis; een ander deel in verstrekte geldleningen. Schoonzuster Adriana van Gladbag stond voor meer dan vierduizend gulden in het krijt, schoonzus Anna Meulemans moest nog drie maanden huur inhalen, broer Derk Blij was acht en veertig gulden achter. De apotheker (Peter?) Blij nog f 27.13.6. De totale vorderingen bedroegen samen bijna zesduizend gulden, de openstaande rekeningen van hun leveranciers circa zestien honderd gulden. Geen probleem, deze schuld, want er werd nog drieduizend gulden aan gereed geld gevonden. De meid Hendrikje had nog een jaar huur tegoed. Bovendien nog twee hemden en dertig gulden hoofdgeld. De registers van de 50e penning, een belasting die bij overdracht van onroerend goed werd geheven, noteren: Op 9 februari 1741 kopen de zusters het recht van overpad op de grond van Derck Meekhof, voor de somma van twaalf gulden. De volgende dag “geeven Gerrechien en Geesien Blij aan, dat op den 9 deser hebben aangekogt een huys van Derck Meekhof voor een somma van f 545-. Boven ijder gld. Eene stuyver en dan nog de geheele 50e pennink en het oortjesgelt tot laste van de verkopersen”. Op 18 oktober 1742 “geeft Jan van den Berg aan dat van 'd Juffrouwen Gergjen en Geesjen Blij heeft gekogt een huys en hof voor f 475:1:-, den 50e penning, oortjesgelt en de overdragt tot laste van de koper”. Op 14 maart, 1743 werden de “Juffrouwen Gergjen en Geesjen Bleij”, in de kerk van Zwartsluis begraven.

Jaap Smit

De “turfeilanden”, een driehoekig eiland tussen het Zwartewater en het Meppelerdiep

Joodse haringkopers in Zwartsluis

Een waargebeurd verhaal wat ons toegezonden werd door de heer J. Brouwer uit Urk. Een herinnering welke hij optekende uit de mond van zijn schoonvader en visserman Klaas Ras uit Urk.

De gebeurtenis heeft zich afgespeeld tussen 1920-1924 dus voordat de afsluitdijk was aangelegd. Haring zwemt namelijk uitsluitend in zout water. Na aanleg van de afsluitdijk was het meteen afgelopen met de haring en ansjovis in het zoete IJsselmeer.

Hij vertelde mij meerdere malen het volgende verhaal: 'We visten op de Zuiderzee op haring en we waren op een bepaalde dag/nacht heel gelukkig met een grote haringvangst. Voordat we de netten ophaalden hadden we al een vermoeden van een flinke vangst want de zeerobben waren erg actief. Jan, 'We hebben wat van die krenge doodgeslagen want ze vraten al onze

De UK6

haring op. Nu worden ze beschermd, maar dit terzijde'. We hadden het dek vol liggen met haring en zeilden naar Harderwijk. Daar waren een flink aantal haringkopers die misschien wel zin hadden in een koop. Helaas hadden ze geen interesse en zeilden we toen maar naar Elburg. Ook hier was geen enkele interesse voor haring.

We konden nog naar Kampen, maar we kozen voor Zwartsluis. Daar zaten ook een paar grote Joodse vishandelaren die wellicht interesse hadden in onze haring. Dat was inderdaad zo. Ze kochten de totale vangst helaas wel voor een habbekrats, bijna voor niks, maar wij moesten eraf zien te komen. We hadden veel werk met het lossen van de haring, toen mijn vader Albert Ras rond het middaguur tegen me zei: 'Klaas, pak ers effen een paar haringen zodat we vanmiddag een gebakken haringkien met reest kunnen eten'.

Ik pakte vier haringen en wilde die schoonmaken, totdat de Joodse viskoper mij aansprak met de woorden 'Wil je van mijn haring afblijven, die heb ik gekocht, die zijn van mij!'.

Vader Albert Ras was zo teleurgesteld en zo woedend over die opmerking dat hij tegen zoon Klaas zei: 'Die Joodse koper krijgt helemaal geen haring, ik laat ze nog liever over boord weglopen'.

En dat gebeurde. In de haven van Zwartsluis zetten ze alle haringen over boord.

De Joodse viskoper komt helaas er niet zo goed vanaf. Juridisch had hij wel gelijk natuurlijk maar op een vangst van duizenden haringen tellen die vier haringen natuurlijk niet.

Bronvermelding:

de heer J. Brouwer uit Urk via Albert Greveling

De visserij in Zwartsluis tijdens de vorige eeuw

Wie Zwartsluis zegt en daarmee de visserij bedoelt, komt vanzelf op een paar familienamen. De visserij in Zwartsluis werd grotendeels beheerst door de families Moorman – verschillende takken – , Sijp (Albert), Vinke (Jan en Geert), Brouwer (Pieter) en Schoonewelle (Jannes).

In dit stuk beperk ik mij tot mijn familie – de Moormannen – en wat zich grotendeels afspeelde rond het Westeinde en de Whaa, voor zover ik het mij herinner uit de verhalen van mijn vader Hendrikus Ezn (Rikus)¹ en mijn moeder Hendrikje (Henne)².

Mijn moeder vertelde dat zij in een nacht met mijn vader – rond 4 uur – de repe gingen halen en een vrouw uit het “Buten” (Buitenkwartier) of van de Hasselsterdijk riep “buurvrouw, buurvrouw, ’t is oorlog”. Mijn moeder roeide dan terwijl mijn vader de repe binnen haalde. Eigenlijk wisten mijn ouders al dat het oorlog was, want kort ervoor vlogen twee vliegtuigen rakelings over (uit de richting Genemuiden, die even later twee bommen net buiten Zwartsluis lieten vallen bij de telefoonpalen aan de Hasselsterdijk.

Ik weet lang niet alles, want ik ben zagezegd een nakomertje (1952) en uiteindelijk niet in de visserij beland. Ik heb op mijn achttiende Zwartsluis grotendeels

Vlnr. Hendrik (Henke)³, Johannes (Jope)⁴ en Hendrikus (Rikus) tijdens het binnenhalen van de zegen. Foto: dia-collectie Estië.

achter mij gelaten en ging alleen in de weekenden wel eens met mijn vader mee om de fuiken en de netten bij het Kadoelen te legen. Ik ben één keer – rond 1960 – met de botter (ZS 16) mee wezen kulen vanuit – ik denk – Harderwijk, maar het kan ook Urk zijn geweest. Zo’n nacht zelf vergeet je niet. Je zag in het pikkedonker alleen maar bewegende lichtjes van andere botters en voor de rest was het stil.

De visserij in Zwartsluis speelde zich voornamelijk af op het rijke Zwarte Water (met punters). Pas na de afsluiting van de toenmalige Zuiderzee (1932) deden verschillende botters hun intrede voor de palingvisserij op het IJsselmeer. Door het wegvallen van de getijden was het Zwarte Water niet meer lonend.

Mijn opa Evert Moorman³ was visserman. Zijn zonen werden bij de visserij in het begin alleen gebruikt om de fuiken te breien. Opa scheen er nooit genoeg te hebben. De broers Moorman zaten rond een stok die tussen de vloer en het plafond geklemd stond en waren zo met vijf broers tegelijk aan het breien op de opzetten⁴ die opa gemaakt had. Het waren letterlijk wedstrijden om het eerste klaar te zijn. Wat ik mij nog van het breien herinner is dat er altijd een garenkooptman van Lankhorst uit Sneek kwam met een koffer garens (katoen/nylon). Mijn vader zat in die tijd dan te breien in de keuken waarbij de opzet vast zat aan een spijker in het kozijn van de keukendeur.

Mijn vader begon rond zijn tiende met het palingvissen met kubben, elger en hoekwand (de repe). Het vissen op het Zwarte Water speelde zich dus grotendeels af in punters. Rond 1920 waren er meer dan twintig punters in Zwartsluis. De punters waren ongeveer 6 meter lang en werden meestal op de Ronduite en Kettingbrug gemaakt door Huisman. Pieter Huisman – die eigenlijk boer was – maakte de mooiste en beste punters. Later werden de punters in Giethoorn gemaakt. Mijn vader heeft in 1943 bij Bakker in Giethoorn een punter laten maken, maar die was te laag en bij het inhalen van de zegen liep het kaar⁵ over. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen “kaar-punter” en “dekenpunter”⁶. De dekenpunter werd het meest gebruikt.

¹ Rikus; 1903 - 1985; zoon van Evert Moorman (1872-1950) en Geertje Weinreich (1876-1957)

² Hendrikje; 1906 - 1981; dochter van Jacob Visscher en Annigje Santbergen (Ambt Vollenhove)

³ 1872; overleden 1950

⁴ Opzetten: begin van een fuik

⁵ Kaar: ruimte waarin de vis werd bewaard en waar water in kwam door gaatjes in de boeg.

⁶ Dekenpunter hier zit ruimte tussen mastdoft en kaar.

⁷ Hendrik had later een slijterij in de Kerkstraat

⁸ Johannes woonde op Westeinde 16 (met Grietje Nieborg en negen dochters)

Mijn vader en zijn twee broers visten meestal met een (grote) zegepunter (mogelijk de ZS 5; de originele punter is in bezit van het scheepvaartmuseum te Amsterdam; met de ZS 5 werd in 1932 al door mijn vader gevestigd blijkens consent 5 van 13 juni 1932).

De zeilen kwamen voornamelijk uit Blokzijl, maar later maakten ook Koos en Paul Slurink zeilen.

Bij de zegenvisserij ging het hoofdzakelijk om snoek en je gebruikte twee punters. De zogenaamde "grote punter" en de "zegenpunter".

Er werd m.u.v. het gesloten seizoen (1-4/31-5) het hele jaar met de punter gevestigd. Ook onder het ijs werd met de zegen gevestigd. Ze gebruikten dan grote sleeën en brachten de zegen met stokken onder het ijs door van het ene gehakte gat naar het andere (in de Sluispoort liggen nog een paar ijsbijlen).

De grote punter wordt bij het zegenvissen zo droog mogelijk aan de wal vast gezet. Dan werd met de zegepunter een lijn (de liende), ter breedte van het Zwarte Water, van de grote punter naar de andere kant gevaren en werd vanaf de overkant de zegen op riemlengte van de wal schuins tegenstrooms overboord gezet. Daarna roeien ze terug naar de wal waar ook de grote punter lag en komen ze weer dicht bij elkaar en begint het optomen (binnenhalen) van de zegen via de meest droge kant zodat de vis door de ondiepte niet onder de zegen doorkan.

De achterman in de punter gooit de binnen gehaalde zegen direct zo neer dat hij weer klaar ligt om opnieuw te worden gebruikt.

Het zegenvissen was een hele kunst en technisch ingewikkeld. De zegenbaas (de middelste in de punter) moet de onderrepen bij elkaar houden, zodat de vis niet kan ontsnappen. Naarmate de zegen binnenkomt moeten de buitenmannen de bovenreep en ook het andere netwerk aanhalen. Tijdens het halen worden de zegen geschud om de vis naar de boezem te werken. Tegen het einde gaan de beide punters een paar meter naast elkaar liggen en wordt de zegen over stokken getild en kan de vis worden gesorteerd. Als het een goede dag was dan werden er ongeveer 3 tot 4 trekken gedaan. Bij slechte vangst moest je meer trekken doen. In één trek kon je wel 2500 pond vis hebben.

De zegen werd vooral ingezet voor baars, blei, snoek en voorn. Toen de afsluitdijk nog niet dicht was werd er soms in één trek wel 1000 pond baars gevangen. Ook met de hengel werd er vlak boven Genemuiden – bij de ketting – gevestigd en vingen ze soms (mijn vader en ooms waren toen een jaar of 10-15) wel 300 pond baars met loden visjes die ze zelf maakten.

Als er een goede seizoentrek met meun en winde (en in mindere mate karper) op het Zwarte Water was dan werd daar met drie zegepunters op gevestigd met het net ertussen en dan werd met "plumpstokken" de vis opgeschrikt.

In de Tagrijn (een uitgave van de Vereniging Botterbehoud) nummers 1 en 3 (1976) heeft Peter Dorleijn (Hoorn), die samen met Gait Berk (Kampen), onderzoek deed naar de visserij "op de grens van 't zwarte en 't witte water" een artikel gewijd aan onder meer de zegenvisserij waarvoor hij mijn vader en ome Henke heeft geïnterviewd. In dat artikel staan veel detailtekeningen van Peter (hij was destijds tekenleraar) van fuiken, zegentechnieken en punters.

De sleepvisserij met punters op zeil werd gedaan op de droogte – waar nu het vogeleiland ligt tussen Genemuiden en de Kadoelen – om snoekbaars en blei (soms karper) te vangen. Bij voldoende wind viste men met 4 netten aan elkaar.

Het grote vissen – met botters – begon voor mijn vader na de Tweede Wereldoorlog. Mijn broer Jan⁹ kan zich nog herinneren dat hij met zijn oudere broer Jacob¹⁰ (ik was er nog niet) - in het jaar dat hun broer Evert¹¹ overleed – een jaar mee moest vissen op de botter ZS 16. Mijn broer Jacob (Jaap) heeft langer met mijn vader gevestigd en zelfs nog op de latere stalen kotter ZS 16 (vanaf 1958) tot mijn vader rond 1965 stopte en gebruik maakte van de "sanering", waardoor hij tot zijn AOW een uitkering kreeg op grond van de Zuiderzeesteunwet.

Zwartsluis kende een aantal botters (pluten en bonsjes). De bekendste is nu de ZS 13 (van Ome Jan (Jan Ome, een oom van mijn vader) en later van zijn zoon Piet (Zwarte Pietien uit het Groot Lageland) en nu dus van de Stichting Zwartsluizer Botter ZS 13). Het latere stalen kottertje van Pietien kreeg ook de naam ZS 13.

Mijn opa kocht in 1932 de VN23 (bonsje uit Vollenhove) en viste met een zoon – tot die in 1938 overleed – met de ZS 8 tot in het begin van WO II. Toen lag bij Roskam & Klaver een smalle schuit te koop voor 100 gulden, die mijn vader wel wilde kopen maar dat van mijn opa niet mocht. Rooie Baaie (een neef van mijn vader) heeft hem gekocht en in de eerste oorlogsjaren daarmee nog op het IJsselmeer gevestigd. Of dat de ZS 45 was weet ik niet. De latere stalen kotter van Baaie was wel de ZS 45.

⁹ Jan; 1932; woont nu in Steenwijk, waar hij in de jaren '60-70 een viswinkel in de Doelenstraat had.

¹⁰ Jacob: 1927-2011

¹¹ Evert: 1929-1948

In 1946 kocht mijn vader in Friesland de voormalige HZ 8 (Huizen) en dat werd de ZS 16. Op de ZS 16 visten mijn opa, mijn vader en zijn broers Jope en Henke. Ze hadden twee vergunningen en dat mocht niet op één botter. Ome Jope heeft toen de UK 5 (Urk) gekocht en doopte hem ZS 5.

Andere botters, bonsjes en pluten) in Zwartsluis waren de ZS 3 van Evert Mastenbroek (in 1992 stond die pluut op naam van Huysser in Amsterdam).

Het (kulen) met de botter was niet moeilijk. Ome Jope of Henke was al eens mee geweest met Rooie Baaie en met Jan Ome op de ZS 13. Het was snel geleerd. Maar wat onder water zit zie je niet en ze hadden nogal eens pech doordat de kuul ergens achter bleef haken. Een kuul kostte in die tijd ongeveer 400 gulden.

Later werd gevist met de stalen kotter (ZS 16). Die had een 38 PK Kromhout gloeikop. Eerst moest met een brander de kop van de motor warm worden gemaakt en dan moest hij aangeslagen worden. Dat gebeurde door een stang in een groot wiel te zetten en een slinger eraan geven. Je moest dan maar hopen dat hij goed aansloeg en niet in de achteruit. Mijn vader durfde dat niet dus daar was zijn 'knecht' voor (mijn broer Jacob, maar ook zijn andere (latere) knechten, zoals Möppien uit Genemuiden).

De stalen kotters ZS 45 en ZS 13. Foto: collectie Dirk Driessen

De langst varende botters in Zwartsluis waren de ZS 5, 13 en 16. Hier aan de palen op het Zwarte Water bij de brug in de Nieuwe Weg (ingang Whaa).

Na zijn pensioen is mijn vader – en ook zijn broers – met fuiken gaan vissen. Ome Henke zat op het Zwarte Water en mijn vader boven Genemuiden (van het gemaal Zieltien tot de sluis bij het Kadoelen en nog een stuk langs de NOP-dijk. Daar viste hij met staande fuiken op paling. Dat heeft hij gedaan tot hij op 23 mei 1985 in de nacht stierf. Mijn broer vond hem 's morgens vroeg toen hij hem kwam ophalen om naar de fuiken te gaan.

*Evert Moorman
Purmerend, 23 mei 2014*

Naschrift redactie: In het tijdschrift Tagrijn van de Vereniging Botterbehoud (twee nummers uit 1976, nr. 1 en 3) staat een zeer uitgebreid interview met Hendrikus Moorman. Dit interview omvat enorm veel informatie over de visserij in en om Zwartsluis. Te zijner tijd zetten we deze tijdschriften op onze nieuwe website.

De bottervloot van Zwartsluis op het Zwartewater. Vlnr de ZS 16, ZS 13 en ZS 5. Foto: collectie Greveling

Luchtfoto van na 1928 en voor 1932. In 1928 werd de molen ontwiekt en het oude torentje van de hervormde kerk werd in 1932 afgebroken. Foto afkomstig van Nederlands Instituut Militaire Historie.

KOOL' N O K K E

Jeloers da'k wasse! Mien vrientien kon klumm'n, klauter'n, aarns onder deur kroep'n, veul harder wegloop'n dan mei'j. Mien gewicht gaf an mien lichaam een aander tempo an.

Woar proat ik over. De joar'n 1947, 1948. Wei'j waar'n elf, twaalf joar en wei'j zaat'n in de klasse bei'j meester Frents.

D'ervormde schoele was de plekke waar wei'j ons de grootst'n vuuld'n, maar wei'j most'n nog wel groot word'n!

Op een middag kreeg'n wei'j de opdracht umme de kool'nkitt'n van alle klass'n vol te doen en doarnoa ut kolenokke een beetien op te rum'n.

Dat was nou precies een baantien veur ons en veural veur mien vrientien.

Wei'j waar'n nog niet in ut kolenokke of ei'j zei: "As ie nou de kitt'n iel langzaam vol goo'i'n, dan prebeer ikke boov'n op de zolder te klumm'n."

De zolder, die geheime ruimte boov'n d'ele schoele!

Veur dat ik ut wust, was ie al via de kool'nbulte op de schuttink terechte ekoom'n.

Die schuttink hield de barg kool'n in een oek vaste.

Zien iene bien kon ei'j net over een balke sloan, zich optrekk'n en doar zat ie al op de rand van de zolder. Zol ie varder dorven te gaan?

Tuurlijk wel. As ie ien keer zo varre was, dan ging ie deur. Net zoals bei'j d'of achter in de Kleine Baane. Doar ging'n wei'j proem'n jatt'n. Mien vrientien teminste.

Ut gaatien in d'egge was groot zat veur um. Ik adde graag mit ewild, maar mien omvang liet ut niet toe. Kiek'n kon'k. Meer niet.

"Wat zien ie?" riep ik zachies in de richting van d'anebalk'n. k'Eurde hum schoefel'n over de plaank'n.

Ik bleef maar kiek'n. Wat zol'k er ook graag willen weez'n. Moar ja, te zwoar!

Zonder dat ut mei'j op'evallen was, stond meester Frents achter mei'j.

"Wat duurt het lang, en waar is ?"

Mien blik noar boov'n zei de meester genog.

"Kom naar beneden!"

De meester keek vol verbazing noar de maniere en andigheid van mien vrientien.

Hei'j keek ons recht in d'oog'n en sprak: "Nog vijf minuten."

Niks zat mei'j meer in de weg. Binnen de gestelde tied waar'n wei'j terugge in ut lokaal.

"Jongens, bedankt en onthoudt: wie hoog klimt, kan !!"

Mien vrientien stak de doeme in de lucht en grijsde van oor tot oor.

Wat gebeurde er in 1938 "An de Sluus"

ARBEIDSONGEVÁL, (23 Febr.). — Vrijdagmorgen heeft een der knechten van Appelo's scheepswerf, T. Regeling, tijdens de werkzaamheden een gloeiend heete klinknagel in zijn gelaat gekregen. Hij bekwaam zoodanige verwondingen aan zijn linker oog, dat hij, na door dokter Schut te zijn verbonden, zich onder behandeling van een oogspecialist moest stellen. Hij is opgenomen in een der Zwolsche ziekenhuizen.

Maandagmorgen onmiddellijk na het bekend worden der blijde mare werd de bevolking met klokgelui het blijde gebeuren aangekondigd. Vervolgens werd door een herautengroep een plechtige proclamatie voorgelezen. 's Avonds om 8 uur werd een dankstond gehouden in de Geref. kerk. Om 10 uur maakte „Voorwaarts" een muzikale rondwandeling door het dorp.

Op den morgen van den nationalen feestdag werd met klokgelui het begin der feestelijkheden aangekondigd, waarna door een herautengroep het feestprogramma werd voorgelezen. Om half elf brachten de schoolkinderen een aubade aan den burgemeester, onder leiding van den heer B. Jongstra, hoofd van de Herv. school. De voorzitter van de Oranjecommissie, de heer R. Buisman, hield een korte kernachtige toespraak tot den burgemeester, waarna laatstgenoemde de kinderen dank bracht voor de zanghulde en den heer Buisman voor zijn welgemeende woorden. Hierna trokken de kinderen naar het Nutsgebouw waar hun een tractatie werd aangeboden in den vorm van beschuiten met oranjemulsjes.

's Middags om 5 uur werd in lokaal „Vrede" onder leiding van den heer R. van Dalzen een uurje gewijd aan Volkszang. Verschillende vaderlandsche liederen werden gezongen. De ruim te van het lokaal bleek te klein. Om 8 uur maakte „Voorwaarts" nogmaals een rondgang. Het ontsteken van de vreugdeboom op het Stationsplein werd door den harden Westerstorm een mislukking. Tot laat in den avond waren de versierde straten nog gevuld met een blijde feestvierende menigte.

ZWARTSLUIS.

IN STORMGETIJ, (6 Jan.) — In de Ned. herv. kerk werd Maandagavond de N.C.R.V.-film „In Stormgetij" vertoond. Wegens ongesteldheid van ds. A. Zwaan, sprak de heer E. Jongstra een openingswoord. Hierna werd op het doek gebracht het bezoek van Prins Bernhard aan de Gele Ridders te Arnhem. Deze prachtige, gekleurde film had de onverdeelde aandacht van de talrijke aanwezigen. Na de vertoening van een studio-film der N.C.R.V. „Hoe het reilt en zelt" volgde het hoofnummer „In stormgetij." Een slotwoord werd gesproken door den heer Jongstra.

ZWARTSLUIS

SCHOORSTEENBRAND (24 Febr.) — In een perceel aan de Dikkerstraat, bewoond door H. Kronenberg, ontstond Dinsdagmiddag schoorsteenbrand. De huisgenooten wisten met hulp van de bureu het vuur met emmers water meester te worden. De brand heeft geen ernstige gevolgen gehad. Alleen het meubilair bekwaam eenige waterschade.

PROPAGANDA-AVOND HET HOOGELAND (24 Febr.) — De vereeniging „Het Hoogeland", Chr. Vereen. tot Stichting en instandhouding van arbeidskolonies, hield Maandagavond in gebouw „Vrede" een propaganda-filmavond. Als hoofnummer werd vertoond de prachtfilm „Door de branding" en verder een tweetal extra nummers, n.l. flitsen van de Wereldjamboree en verschillende opnamen van ons Vorstenhuis.

Na vertoening van de extra nummers werd deze propaganda-avond door den heer Eikelboom met een kort slotwoord en dankzegging gesloten.

VERBOUWINGEN (3 Mrt.) — Door de fa. W. L. de Goede te Zwartsluis is onderhands aangekocht een perceel in de Kerkstraat, eigendom van dr. Dwarshuis en laatstelijk bewoond door den heer R. Visscher. In dit perceel zal gevestigd worden de Zwartsluizer Radio-Centrale annex rijwielzaak en elektrische artikelen. Aan architect Th. Meppelink te Zwartsluis is door de firma opdracht gegeven voor het verbouwen van het pand tot winkel- en woonhuis. Eveneens is aan architect Meppelink opdracht gegeven voor het verbouwen van het bestaande pand der fa. wed. L. de Goede in het Buitenkwartier tot winkel en woonhuis met bakkerij. Hierin zal gevestigd worden de bakkerszaak van den heer H. de Goede Lzn., thans gevestigd in het Groote Lageland.

ZWARTSLUIS, 23 Maart. Door notaris A. C. de Vries had Dinsdagavond in hotel Roskam de publieke verkoop bij toeslag plaats van :

1. Voor de fam. Oosterkamp—Bruining : een sedert vele jaren goedbeklante bakkerij met twee aaneengelegen huurhuisjes, tuin en open grond in het Gr. Lageland, groot 6.01 are, ingezet op f 1853. Kooper de heer Hm. Buisman voor f 2063.

2. Voor de erven Hs. Moorman : een woonhuis annex schuur en erf in het Kl. Lageland, groot 2.32 are, ingezet op f 371. Kooper de heer M. Vinke voor f 375.

3. Voor den heer A. Hollander : een net burgerwoonhuis met open grond aan de Sluisstraat, groot 0.38 are, ingezet op f 1283. Kooper de heer E. A. Lœer voor f 1288.

4. Voor den heer W. v. d. Horst : een woonhuis annex stal, waarin stalling voor 11 stuks vee en ruimte voor 25000 K.G. hooi, met erf aan den Hasselterdijk, groot 3.20 are, ingezet op f 656. Kooper de heeren Hm. Zellmaker en W. Ester voor f 656.

5. Voor mej. de wed. D. Oddink : een winkel- en woonhuis annex schuur, steeg en grooten tuin aan de Meppelderdiepkade, groot 5.61 are, ingezet op f 2200. Kooper de heer W. Wessemius voor f 2205. Alle percelen zijn gegund.

DE DOKTER LAAT BOUWEN. (24 Febr.) — Door dokter Van Mulswinkel is onderhands opgedragen het bouwen van een woonhuis aan de heeren H. v. d. Meulen en Zn., aannemers, naar ontwerp van den heer H. v. d. Meulen Hzn.

HERDENKING 50-JARIG BESTAAN. (24 Febr.) — Onder leiding van den heer E. Jongstra heeft de Ned. Herv. Meisjesvereniging „Maria en Martha” in het lokaal voor Chr. Belangen tijdens een feestelijke vergadering haar 50-jarig bestaan herdacht.

Nadat de heer Jongstra, na het gezamenlijk zingen van „Lof zij den Heer”, de vergadering met gebed en een kort inleidend woord had geopend, complimenteerde de presidente, mej. Kiers, de jubilerende vereniging met haar 50-jarig bestaan en gaf een kort overzicht van het verenigingsleven over het afgelopen jaar. Door haar werd aan de vereniging een mooie naaldoois aangeboden. De Vrouwenvereniging had de aardige gedachte „Maria en Martha” een jubileumbord aan te bieden.

Uit de verslagen van secretaresse en penningmeesteresse bleek dat de kas sloot met een batig saldo van f 24.79. Mej. M. v. d. Berg gaf een berijmd overzicht vanaf de oprichting.

Na het zingen van het Bondslied las de secretaresse eenige brieven voor van oud-bestuursleden. Vervolgens werd het woord gegeven aan afgevaardigden van zusterverenigingen uit omliggende plaatsen.

Nadat het woord was gevoerd door de echtgenoot van burgemeester Hamer uit Genemuiden (oud-bestuurslid), werden vervolgens samenspraken gehouden en tableaux vertoond. Na dankzegging door den heer Jongstra werd dit gezellig jubileumfeest gesloten.

JONGETJE OVERREDEN (24 Febr.) — Hedenmiddag ongeveer 12 uur is op de Paal- en Plankendijk het 8-jarig zoontje van J. Doosje door een puin beladen wagen overreden. De jongen werd tamelijk zwaar gewond naar zijn woning vervoerd. Dokter Schut, die den jongen onderzocht, kon geen gebroken lichaamsdeelen constataren, doch vreesde voor inwendige kneuzingen. Het ongeval is gebeurd, doordat de jongen door zijn vriendjes van den wagen werd getrokken.

VERLICHTING HAVENDIJK (3 Febr.)

Naar we vernemen zal de verlichting van de Havendijk, welke ongeveer 10 jaren op het bovengrondsche net was aangesloten, een verandering ondergaan. De thans bestaande houten palen met daaraan bevestigde lampen, zullen vervallen. Hiervoor komen in de plaats een vijftal stalen lichtmasten met booglampen. Deze zullen aan de binnenzijde van den weg geplaatst worden. Het geheel zal aangesloten worden op den ondergrondschen kabel. In verband met de onderhoudskosten en trekfaks bij luchtanvallen in tijd van oorlog, beteekent deze maatregel een verbetering. Ook de meerpalen voor schepen zullen t. z. t. naar den kant verplaatst worden, zoodat Zwartsluis binnen eenigen tijd zal beschikken over 'n uitstekende ligplaats voor in- en uitvarende schepen.

BRANDWEER (31 Maart). — Tijdens de jaarvergadering van brandmeesters in hotel Roskam werden twee nieuwe leden geïnstalleerd, n.l. de heeren L. Zellmaker en K. Huisman. De heer J. H. Koel, hoofd van den plaatselijken luchtbeschermingsdienst, hield een rede over de taak der brandweer bij luchtaanvallen.

ZWARTSLUIS, 10 Maart. In hotel Roskam had ten overstaan van notaris A. C. de Vries de publieke inzet plaats van de volgende percelen : 1. Voor de fam. Oosterkamp—Bruining : een goed beklante bakkerij met twee aaneengelegen huurhuizen, tuin en open grond in het Gr. Lageland bij de Arebergersluis, groot 6.01 are, ingezet op f 1863 door M. Vinke. — 2. Voor de erven Hs. Moorman : een woonhuis annex schuur en erf in het Kl. Lageland, groot 2.32 are, ingezet op f 371 door A. Harsman. — 3. Voor den heer A. Hollander : een net burgerwoonhuis met open plaatsje aan de Sluisstraat, groot 0.38 are, ingezet op f 1283 door L. Montier. — 4. Voor den heer W. v. d. Horst : een woonhuis annex stal aan den Hasselterdijk, groot 3.20 are, ingezet op f 656 door Hm. Zellmaker. — 5. Voor mej. de wed. O. Ottink : een winkel- en woonhuis annex schuur, steeg en grooten tuin, aan de Meppelderdiepkade, gr. 5.61 are, ingezet op f 2200 door D. de Goede.

GEREF. MEISJESVEREENIGING. (17 Febr.) — Onder leiding van burgemeester D. de Koning werd door de vier afdelingen van de Geref. Meisjesverenigingen in gebouw „Vrede” de jaarvergadering gehouden.

Na gebed sprak de Burgemeester een inleidend woord. Na de verslagen van de secretaresse en penningmeesteresse hield mej.

J. Varwijk, presidente van de meisjesvereniging „Dient den Heere” een toespraak.

Vervolgens hield mej. G. Zieleman, lid van de studievereniging, een prachtige inleiding, welke door de aanwezigen met groote belangstelling gevolgd werd. Na vertooning van een tweetal tableaux kwamen verschillende afgevaardigden aan het woord.

Na de pauze werd door een twaalfstal dames en zes heeren een spreekkoor gevormd. Door deze groep werd vertoond „Rondom den Oranjeboom”. Dit stuk, betrekking hebbende op de geboorte van de Prinses, viel zeer in den smaak. Daarna volgde een samenspraak door leden van de kleine meisjesvereniging „Van Knop tot Bloem”, getiteld „De Kostschool”.

Ook werd aan ds. Zwaai gelegenheid gegeven zich kort tot de jarige vereniging te wenden. Tenslotte werd deze druk bezochte, gezellige vergadering door ds. Zwaai op de gebruikelijke wijze gesloten.

BOTSING (17 Febr.) — Dinsdagmiddag ongeveer half twee, heeft in het Buitenkwartier in den gevaarlijken hoek bij den winkel van de wed. L. de Goede 'n botsing plaats gehad tusschen een autobus van de N.V. Zwolle—Blokzijl, gaande in de richting Vollenhove, en een personen-auto van garage Kroeskop uit Meppel, komende uit de richting Genemuiden. Beide wagens werden beschadigd. Persoonlijke ongevallen kwamen niet voor. Het ongeval is te wijten aan het slechte uitzicht ter plaatse.

WEL BELANGSTELLING (17 Febr.) — Voor het hier ter plaatse opgerichte zangkoor, dat tijdens de feestelijkheden ter gelegenheid van het regeringsjubileum der Koningin een feestcantate zal zingen, bestaat veel animo. Reeds 75 personen hebben zich als lid laten inschrijven.

Terugblik op Zwartsluis (deel 1)

Waarom Zwartsluis?

In de *Sluziger Kroniek*, het verenigingsorgaan van de Historische Vereniging Zwartsluis no. 71 van april 2014, las ik een oproep van de redactie aan de lezers om herinneringen aan het verleden die voor (oud)-Sluzigers interessant zijn, op schrift te stellen. Ik ben weliswaar geen echte Sluziger maar ik heb er wel bijna drie jaar gewoond en in een bijzonder spannende tijd, van april 1944 tot februari 1947. Ik heb er ook vaak geloged omdat ik er veel familie had. Ik ben een kleinzoon van Meester Engbert de Boer over wie ik heb geschreven in de *Sluziger Kroniek* van september 2009.¹ Er woonden twee zusters van mijn vader Johannes de Boer: Tante Klaasje, getrouwd met Hendrik van der Woude, de bakker op de hoek van de kerkstraat en de Dwarsstraat (waar nu de 'De Sluuspoot') is; en tante Lolkje,

gehuwd met Rijnder de Vos, het hoofd van de Gereformeerde School aan de Zomerdijk.²

Samen met Theo Pol, Peter van Eerde en de huidige secretaris van de vereniging Jaap Smit heb ik op de gereformeerde lagere school gezeten en in 1944 ook toelatingsexamen gedaan voor het Christelijke Lyceum te Zwolle. Ik vond in mijn archief een brief, gedateerd 1 juli 1944 van de rector van die school Fernhout (bijgenaamd 'De Koek') aan mijn oom Rijn de Vos die ons had opgeleid, waarin hij hem bericht dat we alle vier waren geslaagd en hem complimenteert met de 'over 't geheel zeer mooie cijfers'. Over Jaap Smit,

Het gemeentehuis en op het balkon mijn oom Rijn en tante Lolkje

tot voor kort vele jaren secretaris van de Sluziger Kroniek, kan ik verklappen dat zijn eindcijfers waren: Nederlands 7, Rekenen 8, Aardrijkskunde 8 en Geschiedenis 8. Een prachtige basis voor een carrière als amateur historicus!

Ik heb nooit begrepen waarom de gemeente Zwartsluis een gemeentehuis liet bouwen en dan de bovenste verdieping verhuurde aan een particulier. Er bestond een eigen toegang daartoe via de kerksteeg. Mijn oom had daarvoor in ieder geval een huis op de mooiste denkbare plek van het dorp. Het had een prachtig balkon over de hele breedte van het gebouw met uitzicht op de scheepvaart in het Meppeler diep en geheel omgeven door bakken met bloemen. Mijn taak was het die elke dag water te geven. Ik heb daarbij een keer paniek veroorzaakt bij de top van het gemeentebestuur omdat het overvloedige water naar beneden droop en in de voortuin van het gemeentehuis terecht kwam. En laat daar nu net die dag een tapijt neergelegd zijn omdat de gemeente hoog bezoek verwachtte. De commissaris van de koningin zou langskomen. Op een gegeven moment komt er een woedende politieagent aanbellen met de aantijging dat daardoor het hele feest in het water zou vallen. Mijn oom wist hem te kalmeren.

Waarom al die aandacht voor Zwartsluis? Dat zal hopelijk in de loop van mijn verhaal duidelijk worden. Om te beginnen maakte ik, precies op de zojuist beschreven plek het uitbreken van de oorlog mee en later het einde daarvan. Ik herinner me nog levendig dat ik op een morgen naar buiten sta te kijken en opeens een enorme knal hoor. Het leek alsof het raam wel tien centimeter naar me toe kwam en weer terug veerde. De oorlog was uitgebroken en het Nederlandse leger blies de bruggen op. Het leek mijn oom beter om onze toevlucht te zoeken bij tante Grië aan de Zomerdijk, iets verder van de plek waar de klappen vielen.³ En terecht want bij terugkomst bleken de ruiten gesprongen.

¹ Wat meester de Boer als dichter betreft nog dit. Er moet een latere uitgave bestaan van de in mijn artikel van sept. 2009 genoemde dichtbundel met de titel 'Meerder dan Salomo en andere Verzen'. Ik kreeg deze van mijn studiegenoot Henk Eikelboom, wiens voorvader ook 'ouderling te Zwartsluis' was, maar ben het kwijt. Kent iemand van de lezers dit werk?

² Mijn vader had ook nog een oudere broer Roelof met twee kinderen. Zij worden in de *Kroniek* 62 van maart 2011, p. 3 door Jaap Smit genoemd als broer en zuster van mij, maar waren neef en nicht.

³ Tante Grië Hoekstra stamt uit de familie van mijn moeder. Een zuster van haar vader, tante Louise, was getrouwd met een P. Hoekstra. Mijn moeder kwam naar Zwartsluis om daar te logeren. Ze vond er haar echtgenoot. Grië was, denk ik, een dochter van tante Louise. Zij was ongehuwd en de voogdes over Louise, Gert en Theo Pol waarvan de ouders in Indonesië zaten.

Bij tante Grie had ik een verhelderend gesprek met mijn ongeveer 4 jaar oudere achterneef Gert Pol. Hij legde me uit met hoeveel landen Duitsland op dat moment in oorlog was: behalve Nederland: België, Luxemburg, Engeland, Frankrijk, Denemarken, Noorwegen, Polen, Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk. Voor mij stond het vanaf dat moment vast: de Duitsers zouden deze oorlog verliezen.

Ik herinner me soms dingen waarvan ik de portee pas veel later begreep. Bijvoorbeeld een gesprek van mijn oom, het hoofd van de gereformeerde school, met het hoofd van de hervormde school die elkaar op een zaterdagavondwandeling tegenkwamen op de landelijke singel rond het dorp (voorheen vestinggracht, nu autoweg). 'Kleine potjes hebben grote oren' luidt een gezegde. Het gesprek ging over hare majesteit de Koningin. Ik kreeg de indruk dat de twee schoolhoofden zeer ontmoedigd waren vanwege haar vlucht naar Engeland. Dit klonk minder geruststellend dan het verhaal van Gert Pol. Later leerde ik de versregel: *Het was geen angst die u deed gaan, maar volgen waar God riep*. Dat klonk goed. Dat was iets wat ons voort deed gaan met minder angst. Naar beproefd recept voorzien van een religieuze inkleding.

Zwartsluis werd een keerpunt in mijn leven toen ik er in April 1944 voor langere tijd heenging. Het was een breuk met het gezin. Mijn vader had al bij mijn geboorte uitgemaakt dat ik dominee moest worden. Mijn broer Bert ging toen hij de leeftijd er voor had naar de openbare HBS in Oud-Beijerland. Vanuit ons geboortedorp Zuid-Beijerland kon je daar op de fiets heen. Maar ik moest naar het gymnasium en dat betekende naar Rotterdam. Er was alleen een verbinding via de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij die door de hele Hoeksewaard toerde en daar twee uur over deed. Mijn vader had daarom met zijn zuster Lolkje en de al genoemde oom Rijn, een kinderloos echtpaar, afgesproken dat ik bij hen in huis zou komen en dan in Zwolle leerling zou worden van het Christelijke Lyceum. Daar moest je echter wel een toelatingsexamen voor afleggen.

Schoolproblemen

Hier deed zich al meteen een probleem voor. Mijn vader merkte tot zijn schrik dat de bovenmeester in Zuid-Beijerland een aantal leerlingen aan het opleiden was voor de middelbare school, maar daar hoorde ik niet bij. Hij vond me kennelijk ongeschikt. Nu had een dominee op een dorp wel zoveel gezag dat hij daar verandering in kon brengen. Dat gebeurde dus. Had de meester gelijk in zijn oordeel? Dat is moeilijk uit te maken. Alle rapporten van de lagere school zijn in rook opgegaan omdat de Duitse soldaten die na de evacuatie in de pastorie trokken alle achtergelaten papier hebben gebruikt om de kachel aan te maken. Wel een gegeven is, dat de hoofdonderwijzer en ik elkaar niet lagen.

Wat ook waar is, is dat ik in de nieuwe situatie – toevoeging aan het groepje uitverkorenen – de uitdaging niet aan kon. In het weekend kreeg ik een rekensom mee die ik moest 'oplossen' in de volgorde aangegeven door het bekende zinnetje 'Mijnheer van Dalen wacht op antwoord'. Ik had dan dezelfde problemen als nu soms met mijn computer. Problemen die een soort machteloosheid creëren. Mij hele weekend werd er door verpest. Ik snapte het hoe en waarom niet en wat de zin van dat alles was. Als ik het aan mijn oudere broer Bert vroeg werd het erger. Hij rekende eerst razend snel de som uit en als ik dan iets dreigde te begrijpen zei hij: 'ja, maar het kan ook zo'. Dat maakte mijn verwarring alleen maar groter. Het was ook niet voor niets dat mijn oom waarmee ik wel een bijzondere verhouding had, mij 'meester dromer' noemde, 'net als Daniël'. Ik was een jongentje dat altijd een beetje zat te suffen.

Wel was opgevallen dat ik uitzonderlijk makkelijk iets uit mijn hoofd kon leren. Bij het kerstfeest was het de gewoonte dat de kinderen een stuk uit Lukas 2 uit het hoofd leerden en aan het diner opzegden. Een langer stuk naarmate ze ouder waren. Ik was nog te jong om daar aan mee te doen. Op een gegeven moment toen die ceremonie had plaats gevonden riep ik: 'ik ook opzeggen'. Tot ieders verbazing begon ik toen ook een aantal van teksten op te zeggen. Lukas 2: 8- 12. Een ongetrouwde tante van mijn moeder die ook aanwezig was, hief haar handen ten hemel en riep: 'hoor dat kind toch eens'. Ik deed het ook nog met een variant, volgens mijn moeder. In plaats van 'zij (de herders) vreesden met grote vreeze', zei ik: 'zij vreesden met grote blijdschap', wat de zaak nog mysterieuzer maakte. Mijn oudere broer beschouwt dit verhaal tot op heden als een mythe. Mijn moeder had wel een seculiere verklaring. Volgens haar zat ik altijd op de vloer te spelen met mijn lievelingsdieren, wollen konijnen, terwijl zij de oudere kinderen de tekst voorzei en zo leerde ik die ook. Spelenderwijs dus. Ze was onderwijzeres geweest en heeft mij door me lezen en schrijven te leren de eerste klas laten overslaan en zo voorkomen dat ik een jaar zou verliezen door een ongelukkige geboortedatum.

Ik heb nog één duidelijke herinnering uit die periode die hier relevant is. Eigenlijk vond ik alle lessen op de lagere school in Zuid-Beijerland vervelend. In het bijzonder het 7 keer lezen van het zelfde boekje van W.G. van der Hulst over Jaap en Gerdientje en de schrijflessen. De meester vond dat ik met schrijven helemaal opnieuw moest beginnen vanaf klas 1. Op een dag, lopend naar school, dacht ik: het eerste uur is tenminste bijbelse geschiedenis. Dat vond ik prachtig. Een compliment voor die bovenmeester want dat kon hij: vertellen! Evenals mijn oom Rijn trouwens, die zonder enige tekst bij zich te hebben het podium beklom van het Nutsgebouw in Zwartsluis en het publiek in zijn ban kreeg door *A Christmas Carol* van Dickens na te vertellen.

Terug naar mijn leerproblemen. De oplossing daarvan bracht de Duitse bezetter! In April 1944 kregen alle dorpelingen het bericht dat ze binnen drie dagen hun huizen moesten verlaten. Het eiland zou 'geïndundeerd' worden. Mijn ouders vonden toen dat het oude plan dat ik naar Zwartsluis zou gaan vervroegd uitgevoerd moest worden. Ze vonden schipper De Wilde bereid mij mee te nemen van de haven in Oud-Beijerland naar Zwartsluis. Ik zie het nog voor me hoe mijn moeder aan de kade stond te huilen toen het schip vertrok. Pas na de bevrijding zou ik haar terugzien. Zelf bleef ik er tamelijk onbewogen onder. Zuid-Beijerland was een dorp waar niets te beleven viel en waar ik me erg verveeld heb, vooral omdat er geen boeken waren. Acht dagen deed het schip er over om Zwartsluis te bereiken. .

Voor mij veranderde de situatie drastisch wat mijn opleiding betreft, want nu nam mijn oom Rijn die taak op zich. Daarbij voltrok zich een soort wonder dat mij pas decennia later aan het denken zette. Wanneer mijn oom iets uitlegde over die sommen begreep ik dat meteen en ik snapte niet wat er nu eigenlijk moeilijk aan was. Hij was, zoals mijn vader het uitdrukte, een geroutineerde, 'doorgefounerde' onderwijzer die ook precies wist wat er in Zwolle gevraagd werd. Misschien waren het wel heel andere sommen daar in Zwolle. Ik weet het niet. Ik denk dat er meer aan de hand was, maar dat is psychologie.

Ik heb later in Zwolle in de tweede klas ook eens moeilijkheden gehad met een wiskunde-leraar. Ik stelde stomme vragen. Een voorbeeld. Er werden 'vierkantsvergelijkingen' besproken. Op een gegeven moment zei ik dat ik iets niet snapte. Ik begreep niet wat er vierkant was aan die vergelijkingen en ook niet wát er nu eigenlijk vergeleken werd met wát. Dit maakte de leermeester zo kwaad dat hij me kwartier lang begon uit te schelden waarbij zelfs de kledingsstukken die ik aan had het moesten ontgelden. Duidelijk is voor mij alleen dat wiskunde kennelijk geen puur intellectuele aangelegenheid is. Hoe het ook zij, ik slaagde voor het toelatingsexamen met een 9 voor rekenen, een 'zeer mooi cijfer' om de rector te citeren.

In Zwolle naar school gaan was ondanks de geslaagde toelating nog niet zo eenvoudig. Het schoolgebouw was gevorderd voor huisvesting van Duitse troepen. Toch werden pogingen gedaan iets van het onderwijs te redden. In de maand juni was het mogelijk lessen te volgen in de lokalen van een lagere school in de Berkumstraat en wel op vrijdagmiddag en zaterdagmorgen. Er was echter geen enkele verbinding. Dit probleem werd zo opgelost dat ik vrijdag naar Zwolle gebracht werd met een taxi van de vader van Jaap Smit. Mijn oom ging diezelfde dag met die taxi weer terug en ik bleef slapen bij een vriendin van mijn tante Lolkje die op de Melkmarkt woonde. Zaterdagmiddag na schooltijd ging ik terug. Die terugkeer was een voettocht. Maar ik kon toen al iets wat pas na de oorlog mode werd: meeliften. Ik liep naar het Zwartewater en dan op de dijk richting Zwartsluis. Als ik de kerk van Hasselt in de verte zag

opdoemen kon ik al dra een eenzame fietser ontwaren. Dat was mijn oom die me tegemoet reed. 'Achter op de fiets', volgens een lied van Paul van Vliet, kwam ik zo weer in de Sluus terug.

De komst naar Zwartsluis was onderwijskundig gezien een uitkomst. Maar het was natuurlijk ook een breuk. Van een gezin met zeven kinderen naar een kinderloos echtpaar waarvan de vrouw, tante Lolkje, een schoonmaak-maniak was die elke morgen om zeven uur opstond om het huis te reinigen. Mijn oom zei altijd dat je het resultaat daarvan niet kon zien maar alleen ruiken.

Een groot gezin is ook een soort gezelligheidsvereniging. Als ik ziek was, was het de vier jaar oudere Marrie die aan mijn bed kwam voorlezen. Er was een eigen kamer voor de kinderen, de speelkamer die ook eetkamer was. Als er een vrije dag van school was, kon er uit het zevental altijd wel een groepje van vier gevonden worden om monopolie te spelen. Tot ergernis van mijn vader die het 'een kapitalistisch spelletje' vond.

Ik zat nu alleen. Mijn tante klaagde over me dat ik zo 'stiekem' was. Dat trof me pijnlijk want stiekem betekende voor mij iets ongunstigs: steels, achterbaks. Het woordenboek leert me nu dat de eerste betekenis is 'zich stil houden, niets zeggen'. En dat was natuurlijk het geval. Tegen wie moest ik iets zeggen? Waar over?

Het was wel zo dat mijn tante voor mij een vriend organiseerde, Gijs Blei een zoon van de slager, wat goed uitpakte. Verder had ik later veel contact met de al genoemde Gert Pol, omdat we samen voor mijn oom en tante, en voor de al genoemde tante Grie Hoekstra, een antwoord vonden op de vraag: hoe komt Jan Splinter door de winter? Daarover later meer.

Wordt vervolgd

*Theo de Boer,
Amsterdam 29 juli 2014*

PRESENTATIE NIEUWE WEBSITE

Tijdens onze ledenbijeenkomst woensdag 22 oktober zullen we onze nieuwe website presenteren. Sluziger Hans Winter c.s. van Active Creations heeft de website ontwikkeld en het leek ons een goede gedachte dat hij, kort, een uiteenzetting geeft hoe een en ander werkt.

Res N° 133.-

aan
De Edelachtbare Heeren
Leden van den Raad
der Gemeente Zwartslois.

Creeft met verschuldigen eerbied
te kennen; de onduygekerende Derk
Buisman, boeyman, wonende te Zwart-
sluis.

Dat hy op het hoken van akonstun-
belasting voor het jaar 1876 is aangew-
slagen voor een bedrag van fl. -

Dat hy zwaarmed betaling aan den ge-
meente ontwaange heeft betaald.

Dat zyn hond half lbauwt na een
hondsondinge zichte de eeuwige ruste
is ingezaan.

Dat hy na dien tijd geen hond meer
heeft gehouden, die in de termen der
belasting valt.

Dat hy op grond van een en ander
aan

aan den Edelhebb. Raad der
Gemeente verzocht dat hem de
te veel betaalde belasting worde
gerestitueert.

Hetwelk daerom

Van U Edelhebb. Heeren

de Heeren Buisman

Buisman

Zwartslois 14de Jul. 1876

We vonden in het oud archief van gemeente
Zwartslois een brief uit 1872:
de heer Derk Buisman verzoekt om restitutie
teveel betaalde hondenbelasting omdat
lopende het belastingjaar zijn hond de
eeuwige ruste is ingegaan. Waarvan akte.

Verenigingsnieuws

Ledenbijeenkomst

De volgende bijeenkomst is op 22 oktober. Voor deze avond hebben we Hendrik Last uit Genemuiden uitgenodigd. Hij gaat ons vertellen over de geschiedenis van de tapijtindustrie van Genemuiden. Vanaf de 16e eeuw hielden de Genemuidigers zich bezig met de biezeenteelt en daarmee het vervaardigen van biezen stoelzittingen als huisarbeid. In de eerste fabriekjes werden eerst blokmatten en later kokosmatten als vloerbedekking geproduceerd. Na 1965 kwam de grootschalige productie van zachte vloerbedekking op gang. Hieruit heeft zich in Genemuiden de moderne tapijtindustrie ontwikkeld, die in 2010 meer dan de helft van alle Nederlandse wollen en nylon vloerbedekking produceerde.

Hendrik Last neemt ons op deze avond mee naar het begin van de biezeenteelt tot de tapijtindustrie in het Genemuiden van nu. Hij is vrijwilliger van het tapijtmuseum in Genemuiden en daarbij een van de animators.

Aanwinsten voor ons archief

Van H. Schurink-Prowodowski (schildersbedrijf Schurink) kregen we een drietal tonnen, volgestouwd met stapels enveloppen met daarin oude rekeningen vanaf 1888 tot ca. 1940. Ook gereedschap, een mengapparaat en de boekhouding vanaf 1873 tot ca. 1960 mochten we meenemen. Veel rekeningen van oude Zwartsluizer bedrijven hebben we gescand en opgeslagen in onze laptop. Veel is dubbel; mocht er belangstelling zijn neem dan contact op met ons.

Van fam. De Wal-Visscher uit Zwolle hebben we een prachtige, ingelijste, foto uit 1879 mogen ontvangen van de net gebouwde draaibrug over de Grote Kolksluis. Zie afbeelding in onze vorige uitgave.

Onlangs zijn we langs geweest bij het Agnieten-college en niet voor niets. Belangrijkste documenten waren drie stamboeken van de schippersschool Duymaer van Twist (1927-1958), met daarin vermeld alle leerlingen met informatie van domicilieplaats, kostgezin, scheepsgegevens en datum inschrijving/reden uitschrijving school. (Geref. School, MULO en schippersschool vielen toentertijd onder één schoolvereniging). We hebben alle namen, met de informatie, in onze laptop ingeklopt. De stamboeken zijn op de volgende ledenbijeenkomst in te zien. De boeken zijn in permanente bruikleen aan ons afgegeven.

Van de fam. Schoonewelle hebben we veel foto's mogen scannen uit de verzameling fotoboeken van wijlen Geert Schoonewelle.

Verder van F. Kuipers, foto's en oude briefhoofden (digitaal) en van J. v.d. Stouwe het tijdschrift Wereldrevue 1929/21 (uitgave Zwolse krant).

Uit het boek *De voorbije Vloot*, van schrijver Hylke Speerstra, hebben we twee hoofdstukken gescand, met verhalen van Zwartsluizer schippers van toen: *Brood en Stenen* van Hendrik Slurink, (geb. 1909) en *Turfvaren* van Gerrit van Eyken (geb. 1884).

In het tijdschrift Tagrijn (uitgaven van 1976) van de Stichting Botterbehoud hebben we het interview gescand van Hendrikus Moorman (geb. 1903). Dat zijn 34 (!) pagina's A4 over de visserij in en om Zwartsluis, met veel visserslatijn. Deze schippers- en vissersverhalen mogen we met toestemming van de uitgever publiceren. Dat doen we mettertijd op onze nieuwe website, maar ze zijn ook bij ons digitaal op te vragen. (archieff-hvz@kpnmail.nl)

Oude nummers Sluziger Kroniek en voorraad boeken

We beschikken over veel oude nummers van Sluziger Kroniek. In het verleden is door de drukker vaak overgeleverd. Mocht er belangstelling voor zijn, we bieden ze gratis aan.

Ook liggen er nog een behoorlijk aantal boeken in ons archief van *Zwartsluis aan 't Zwartewater*, die we willen slijten voor een zacht prijsje van negen euro.

Vragen informatie via mail

Van tijd tot tijd bereiken ons vragen om informatie via mail. Deze vragen gaan bijv. over genealogie, scheepsgegevens en andere. Eigenlijk altijd vragen vanuit buiten Zwartsluis, zelfs uit Canada en Zuid-Afrika. Deze kunnen we, door middel van onze verzamelde gegevens, vrijwel altijd wel beantwoorden.

Inbrengochtenden

Op de inbrengochtenden van oude foto's en documenten loopt het geen storm, maar er komen toch genoeg materialen bij ons binnen om hier mee door te gaan. Temeer om mensen er steeds weer op te wijzen om niets van historische foto's en documenten als afval van de hand te doen.

De volgende mogelijkheid om historisch materiaal in te brengen is zaterdag 11 oktober van 10.00-12.00 uur in Sluispoort, Handelskade. Foto's en documenten kunnen ter plaatse worden gekopieerd; u kunt het origineel (eventueel) mee terugnemen. Bent u niet in de gelegenheid om naar ons te komen, we willen ook naar u toekomen met onze kopieerapparatuur, zelfs mocht u buiten Zwartsluis wonen.

Kent u iemand die iets heeft zoals bovengenoemd, geef de naam van deze persoon dan aan ons door.

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

Bestuur van de vereniging: Jo Appelo-Slurink, *voorzitter*
Harm Pluim, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester*
Thijs Oosterhof, *archivaris*
Jan Kats

Correspondentieadres: De Krabbescheer 1
8064 HL Zwartsluis
E-mail: h.pluim@swartesuys.nl
mobiel: 06-53300438

Adres archivaris: Kiekendiefstraat 89
8064 CL Zwartsluis
E-mail: archief-hvz@kpnmail.nl
Telefoon: 038-3868244

Redactie Sluziger Kroniek: Harm Pluim, *eindredacteur*

Website: www.historischeverenigingzwartsluis.nl

Contributie: € 15,00 per jaar
€ 17,50 per jaar voor buitenleden

Bankrekening: IBAN: NL91SNSB0940902206
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van redenen in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

